

Pred sedemdesetimi leti je bilo konec vojne, pa malo svobode

V Zagrebu je že leta 2011 izšel "Dnevnik – Život u Krašiću zaslužjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca"¹ Josipa Vranekovića,² tako imenovani Vranekovičev dnevnik. Slednji je zelo zanimiv tudi za slovensko javnost, saj opisuje suženjsko življenje prvega pastirja katoliške Cerkve v takratni skupni državi. S svojim svetniškim žrtvovanjem je ohranil v vsej takratni Jugoslaviji katoliško vero, ki so jo želeli takratni oblastniki izkoreniniti. Prav je, da se ob sedemdeseti obletnici konca druge svetovne vojne, ki narodom Jugoslavije žal ni prinesel tako zaželenih svobode za vse državljane, tudi Slovenci poklonimo zagrebškemu nadškofu in kardinalu bl. Alojziju Stepincu za njegov prispevek k utrditvi katoliške vere in svobode v Jugoslaviji, s tem pa tudi v Sloveniji, in ga kot prištetega med zveličane prosimo, da bili končno deležni prave svobode v Kristusu.

"Vranekovičev dnevnik ni običajna knjiga, ker je svojevrsten priročnik za spoznavanje zgodovine Katoliške cerkve na Hrvaškem [pravzaprav v vsej Jugoslaviji, op. prevajalca] v njeni borbi z brezbožno komunistično ideologijo in partijo ter velikosrbskim hegemonizmom in unitarizmom. Dnevnik je bil eden od pomembnejših dokumentov v postopku za beatifikacijo in kanonizacijo zagrebškega nadškofa in kardinala Alojzija Stepinca.³/.../

Sam blaženi Alojzij je bil mnenja, naj župnik Vraneković z zaupanjem objavi svoje zapiske. Blaženi je 16. oktobra 1957 župniku Vranekoviću, potem ko je ta omenil, da od časa do časa zabeleži 'dogodivščine' in stvarnost, v kateri živi,

odgovoril: 'Če to izdate, sem prepričan, da bi se z zanimanjem bralo. In bilo bi dobro, da bi tudi tujci videli to svobodo, v katero so marsikdaj in dolgo verjeli.'

Danes ne samo tujci, ampak vsi ljudje dobre volje v domovini in posvetu in še celo tisti, ki so do danes ostali slepi in nedovzetni za strahote komunističnega pregona, morejo sprevideti strahote komunističnega zla.

Bralcu dnevnik brez večjih težav predstavi in pomaga prepoznati ravnanje komunistične oblasti, ki je privedlo do mučeniške smrti blaženega 'za vero'.⁴

Dnevnik ima v hrvaškem izvodu izredno bogato spremno besedo, ki ne le ozko v kontekst postavlja montirani politični proces proti

nadškofu Stepincu, pač pa dokaj široko oriše podobna dogajanja v vsej takratni vzhodni Evropi, kjer je zavladal komunizem. Posebej v odstavkih pod podnaslovom "Neodvisna duhovniška združenja" (ki ga spodaj navajam, kot zadnjega). Seveda je poseben poudarek na krivici, storjeni kardinalu Stepincu in s tem vsej Katoliški cerkvi v Jugoslaviji. Pisec spremne besede je dr. Juraj Batelja, postulator v postopku za kanonizacijo bl. Stepinca, ki na koncu spremne besede izrazi svojo željo:

"Ob predaji dnevniških zapisov župnika Vranekovića javnosti želim, da vsak bralec, po zgledu zaupanja v Boga in potrpežljivem nošenju križa kardinala Stepinca, ponotranji vero v Jezusa Kristusa, Božjega Sina, in ljubezen do Cerkve vse do smrti. Njegovo apostolsko delo in junaštvo v veri sta bili njegovi lastnosti, ki ju je že za časa njegovega življenja občudoval ves svet.

To je izpričal sam župnik Vraniković ob prištetju nadškofa Stepinca v kardinalski zbor 12. januarja 1953 z naslednjimi besedami: 'Danes je v Rimu konzistorij. Sveti oče se je sijajno izrazil o eminenci. Postavili smo ga za kardinala, ne da bi s tem žalili jugoslovansko vlado, ampak zaradi njegovih zaslug. In njegovega imenovanja se veselijo ne samo katoličani Jugoslavije, ampak tudi verniki drugih veroizpovedi. Za kardinala smo postavili moža apostolske gorečnosti in verskega poguma.'⁵

S podobno željo po ponotranjenju vere v Jezusa Kristusa – Odrešenika in iz ljubezni do Cerkve ter z ljubeznijo do resnice, sploh pa v premislek sodobnim slovenskim kristjanom, ki živimo v času velikih preganjanj kristjanov po svetu, spodaj navajam nekatere iz hrvaščine v slovenščino prevedene odlomke iz spremne besede dr. Juraja Batelje v "Vranekovićevem dnevniku", ki imajo poseben pomen za zdrav pogled v duh polpretekle zgodovine v Jugoslaviji, deloma pa tudi v vzhodni Evropi, ki se jih spremna beseda tudi dotika. Posebej zanimivi so še zato, ker so v večjem delu Stepinčeve izjave o komunizmu in krivici, ki se mu je zgodila, ki jih je sam popisal v spisu Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom.⁶

PREMESTITEV NADŠKOFA STEPINCA MED PRESTAJANJEM KAZNI IZ LEPOGLAVE V KRAŠIČ

V Zagrebu je komunistični režim po montiranem sojenju in obsodbi, izrečeni 11. oktobra 1946, nadškofa Stepinca zadržal v zagrebškem zaporu do 19. oktobra, tega dne pa je bil s službenim avtom prepeljan v zapor v Lepoglavi na "prevzgojo",⁷ kakor je izjavil upravnik "kazensko-popravnega doma" v Lepoglavi, ki ga je sprejel.

Sodni proces proti nadškofu je bil farsa. Pod krinko pravne korektnosti je bil ponarejen v svojem bistvu. Obtožnica je v večini temeljila na ponarejenih in napačno razlaganih dokumentih. Javni tožilec je zavrnil vse dokumente, ki so dokazovali nadškofovo reševanje ogroženih Srbov, Judov, Slovencev in drugih žrtev vojne. Javni tožilec je zavrnil 40 od 47 prič, ki jih je v nadškofovo obrambo predlagal njegov branilec po uradni dolžnosti dr. Ivan Politeo. Sprejel pa je pričevanja lažnih in za pričanje proti nadškofu posebej pripravljenih prič.

A) NADŠKOFOVA OCENA SODNEGA POSTOPKA

Zapisi župnika Vranekovića⁸ nam omogočajo po eni strani zaslutiti nadškofovo zaupanje v Boga in izpovedovanje katoliških resnic, na drugi strani pa nam razkrivajo notranjost njegovega bitja, kar je zbrano v razmišljanjih o krivici, ki mu je bila zadana s pravno neutemeljeno sodbo, ki je bila zanj "pravni umor" nedolžnega človeka.

V pismu, s katerim je obrazložil, zakaj se ne more odzvati na poziv Okrožnega sodišča v Osijeku s 1. decembra 1959 v zvezi z "zaslišanjem v zadevi Ćiril Kos in dr.", ko je UDBA našla nadškofovo zahvalo za čestitke ob godu bogoslovcem in njihovem duhovniku Ćirilu Kosu v bogoslovnem semenišču v Đakovu, je nadškof Stepinac svoj pravni umor predstavil z naslednjimi besedami: "Jaz sem bil po Vrhovnem Narodnem sodišču

LRH 11. X. 1946 obsojen na 16 let prisilnega dela, dejansko pa na ječo v Lepoglavi, sedaj pa sem interniran v Krašiću. Ta obsodba je bila pravni umor nedolžnega človeka, kot je to razumel ves civiliziran svet. To je odkrito priznalo tudi nekaj prvakov FLRJ profesorju Ivanu Meštroviću, ko so bili pri njem na obisku v Ameriki. To mi je ustno naznanil prof. Meštrović, ko me je to leto obiskal v Krašiću. On pozna imena.

Posledica te obsodbe, nad katero se je zgražal ves civilizirani svet, je, da sem v roku teh trinajstih let, ki sem jih preživel v zaporu in internaciji, došel na rob groba v svojem zemeljskem življenju. Tuji in domači zdravniki so storili, kar so mogli, da bi mi podaljšali življenje, vendar mi zdravja niso vrnili in mi ga tudi nikoli več ne bodo. Do zdaj so mi puščali 34 litrov krvi in puščanje se še nadaljuje."⁹

V lastnoročno podpisanih spominih na sojenje in bivanje v zaporu v Lepoglavi, ki je ohranjen z naslovom Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom okolnostima suđenja, osobito poslje napada na Crkvu nakon objavljivanja Pastirskog pisma vjernicima i svećenstvu 20. rujna 1945,¹⁰ je o sojenju je poudaril naslednje misli:

"Jaz sem bil dne 18. IX. 1946 drugič aretiran, da bi me komunistična vlada mogla postaviti pred sodišče in me odstraniti z mojega položaja kot predstavnika zagrebške nadškofije in predsednika škofovske konference.

Po tem, ko je bila v cerkvah prebrana škofovska poslanica, s katero so bili vsemu ljudstvu razodeti nasilni ukrepi komunistične vladavine (v septembru 1945), je tajna policija 'OZNA' dan in noč stražila pred nadškofijskim dvorcem v Zagrebu, da bi me živčno zlomila ali prisilila, da pobegnem iz Zagreba. To bi jim bilo po godu, da bi mogli izjaviti pred ljudstvom, da sem pobegnil, ker se čutim krivega. Tega seveda nisem smel narediti, ker bi moj beg nedvomno slabo vplival na katoličane v naši deželi, ki so dobro vedeli, da so vse obtožbe proti meni neutemeljene, in da me želijo odstraniti samo zato, ker sem v napoto izvrševanju komunističnega načrta v naši domovini.

Med tem je vlada izdala nalog za pripravo procesa proti meni. Prebrskali so vse državne arhive, da bi našli dokumente proti meni, povsod so iskali lažne priče in ponarejali dokumente. Ko so mislili, da je vse pripravljeno, so 18. IX. ob pol šestih zjutraj vlomili v nadškofijski dvorec, da me odvedejo. Takrat sem bil v kapeli in se pripravljaj na sveto mašo. Služabnik, na katerega so naleteli, se je prestrašil in je prišel pome v kapelo, da naj grem z njim, ne da bi mi povedal, kdo je zunaj. Ko sem prišel iz kapele, sem našel na hodniku tri osebe, eden od njih je bil častnik 'OZNE'. Eden izmed ostalih dveh mi je prebral spis z nalogom, da me aretirajo. Protestiral sem proti nasilju in nato vzel nekaj stvari in šel z njimi v zapor. Na hodniku in na dvorišču so bili povsod razporejeni organi milice, da mi kdo ne bi pomagal.

V zaporu so me zaprli v majhno celico, od koder je bil onemogočen vsak pogled na mesto. Odvzeli so mi nekaj mojih stvari, me vprašali, katere jezike govorim (da se ne bi mogel kdaj pogovarjati s kakšnim tujcem brez njihovega tolmača) in me potem zaklenili. Ključ so predali oficirju, ki mi je potem edini nosil hrano, da je bil onemogočen kakršen koli stik s komerkoli brez njihovega dovoljenja. Čez dva dni se je začelo zasliševanje ob vodenju zapisnika. Pri tem se je zamenjalo nekaj ljudi. Kdor pozna komunistično sojenje, zelo dobro ve, da je na komunističnem sodišču vsaka obramba iluzorna, ker, kakor je rekel eden njihovih prvakov: 'Ni človeka v naši deželi, ki ga mi nismo sposobni postaviti pred sodišče in obsoditi!' Zato jim je zelo dobro odgovoril bivši rektor zagrebške univerze ing. Stipić, ki so ga ustrelili zaradi domnevnega sodelovanja z okupatorjem: 'Da, tudi krave so sodelovale z okupatorjem, ker so dajale mleko.'

Zavedajoč se tega sem se že na začetku odločil odkloniti vse odgovore, kar sem tudi storil. Na vsa vprašanja je bil moj odgovor isti: 'Odklanjam odgovor.' To jih je napravilo zelo besne in vznemirjene. Eden izmed zasliševalcev me je na koncu prosil: 'Dajte, govorite, saj se vam bo verjelo!' Ko to ni uspelo, mi je drugi začel groziti: 'Boste že govorili na sodišču, pred publiko.' Ta 'publika' so bili plačani propadli ljudje, ki so prve dni hodili od ene razprave k drugi in po naročilu na sodišču

vzklikali: 'Živelo pravično narodno sodišče!' Zato sem na grožnjo odgovoril: 'Ne bom govoril niti na sodišču, razen, kar bom imel za potrebno.' Tako sem tudi storil.

Ko je bil zaključen tako imenovani preiskovalni postopek, me je poklical k sebi sodnik dr. Vimpulšek in mi povedal: 'Proti vam je državni tožilec vložil tožbo. Lahko si izberete odvetnika.' Odgovoril sem: 'Zavračam odvetnika.' Ponovil sem pravzaprav isto, kar sem dal zapisati v zapisnik: 'Na sodišču, ki mora le izvršiti nalog komunistične partije, se ne želim braniti.' Nato so mi dodelili dva odvetnika."¹¹

Parlament republike Hrvaške je na zasedanju 14. februarja 1992 potrdil Deklaracijo o obsodbi političnega procesa in obsodbe kardinala dr. Alojzija Stepinca,¹² v kateri je razložil, da je bil kardinal Stepinac "nepravično obsojen" in da je bil "na montiranem političnem sodnem procesu nedolžen obsojen zato, ker je zavrnil naročilo komunističnih samodržcev, naj izpelje cerkveni razkol in loči Cerkev na Hrvaškem od Rima in Vatikana, z daljnosežnim ciljem uničenja katoliške Cerkve kot večstoletne varuhinje in braniteljice identitete in svobode hrvaškega naroda".¹³

Nadškof Stepinac je ta sodni proces orisal z besedami: "Sam proces je svetu že dokaj poznan. Da so ponaredili pomembne dokumente, da bi me lahko lažje obsodili, je absolutno gotovo. Ali so pri tem sodelovali ruski boljševiki neposredno, ne vem, je pa čisto verjetno, sploh če se spomnim fotomontaže, kjer v spremstvu vojaškega vikarja prisostvujem odhodu hrvaških mornarjev na Črno morje. Z menoj pa so še legat Porin, msgr. Marcone in moj pomožni škof msgr. Lach (...). Ves proces so pripravljali več mesecev z največjo natančnostjo. Vse je bilo narejeno tako, da bi mi odpovedali živci: Dvorana je bila posebno opremljena, številni tuji novinarji, razni fotografi, karikaturisti, napovedana publika, ki je vzklikala parole po želji komunistične partije, brezštevilni stražarji in tajni agenti itd. Z največjo doslednostjo so poskrbeli, da v tem času nisem z nikomer izmenjal ene same besede ali samo pogleda (...).

Končno so me obsodili na 16 let prisilnega dela in na pet let izgube državljanskih in

političnih pravic. Po obsodbi sem teden dni ostal v Zagrebu. Dan pred odhodom v Lepoglavo sta prišla k meni dva uslužbenca z ministrstva s sporočilom, da bom tam lahko obhajal sv. mašo. Takoj sem zaprosil, naj mi z nadškofije pošljejo potrebne paramente. Pripravil sem svoje stvari in čakal na odhod. Končno je pome prišel neki drugi uslužbenec 'Ozne'. Na dvorišče sem odšel v njegovem spremstvu. Tam je stal eleganten avtomobil, v katerem sta spredaj sedela voznik in agent. Za njima pa sta sedela tajna agenta. Za njima so posedli mene, k meni pa se je usedel uslužbenec 'Ozne'. Zapeljali smo z dvorišča zapora. Nekateri meščani so nekako izvedeli, da se dogaja nekaj v zvezi z menoj, tako da je stala na pločniku vrsta ljudi, da bi videla, kdo odhaja. Ne vem, ali so me opazili, ker je pred mojim avtomobilom čakal manjši policijski avtomobil s policijskim oficirjem in dvema agentoma. Za njim je peljal naš avtomobil in takoj za nami še eden z odredom miličnikov z mitraljezi. Hitro smo vozili skozi mesto proti vzhodu, ampak seveda po čisto drugi poti od tiste, ki se običajno uporablja za pot v Lepoglavo. Razlog za takšno ravnanje je bil očitno ta, da se zakrije vsaka sled naše poti, da nas ne bi slučajno kdo napadel in me osvobodil ali kaj podobnega. Čeprav na to nihče ni niti mislil. Ko smo se odpeljali in prečkali prvo ulico, so agenti vključili radio in radijska glasba je potem igrala vso pot do Lepoglave. Izvlekli so cigarete in mi jih ponujali. Na obrazih jim je bilo moč prebrati, da so silno zadovoljni. Imel sem vtis, da imajo Katoliško cerkev v Jugoslaviji za 'likvidirano' z mojo obsodbo in odstranitvijo v zapor. Bili so, bi rekel, povsem prepričani, da bom najmanj v nekaj tednih, če ne že danes, ponižno prosil vlado za pomilostitev. Kakor hitro pa bom to storil, bo komunistična partija diktirala pogoje za mojo pomilostitev in ko jih sprejemem, bo Katoliška cerkev poslušno vršila tisto, kar bo naročila komunistična partija. Tako približno so si oni predstavljali situacijo.

To je bil seveda tudi razlog, da so bili v prvih dneh z menoj še kar ljubeznivi. Eden od razlogov zelo vpljudnega ravnanja prvih dni je bilo brez dvoma javno mnenje po svetu, kolikor sem mogel zaslutiti."¹⁴

"NIMAM OBLASTI, DA SE IGRAM Z INTERESI KATOLIŠKE CERKVE."

Nadškof je bil v Lepoglavi zaprt do 5. decembra 1951, ko je bil premeščen na prestajanje kazni v Krašić. Hitro je spoznal namero komunističnega režima, da bi Katoliško cerkev v Jugoslaviji podvrgele svojim lastnim interesom in jo odcepil od Svetega sedeža. Prav otipljivo je, kako je po eni strani spoštoval državno oblast, po drugi strani pa ni dopustil odcepitve od Rima in je ob vsaki priložnosti opozarjal predstavnike državnih oblasti, da nima oblasti pogajati se o usodi Cerkve v Jugoslaviji in da je to pravica Svetega sedeža, pravzaprav rimskega škofa. V te misli se je večkrat poglobljal, ždeč v Lepoglavi. Spremljale so ga vse do same premestitve v Krašić.

Bivanje v Lepoglavi in okoliščine, v katerih se je zgodila premestitev, je opisal z naslednjimi besedami: "Slutil sem, da se v mojem primeru nekaj dogaja. Tako je nekega dne prišel k meni Američan Sulzberger, s katerim sem se prvič dalj časa pogovarjal. Pogovor je objavil v New York Timesu. Od njega sem izvedel, da je bil pri maršalu Titu in da me Tito misli izpustiti na svobodo, vendar ne bom mogel več vršiti svoje funkcije. Jaz sem svojemu obiskovalcu odgovoril, da me maršal more s silo zadržati v zaporu, ampak pod njegovo oblast niti najmanj ne spada odstavljati ali postavljati katoliške škofo. Ta pravica pripada samo svetemu očetu in nikomur drugemu; če je potrebno, sem pripravljen še naprej ostati v zaporu. Zatem ni preteklo mnogo časa do naslednjih obiskov. Med njimi je bil vse-kakor najpomembnejši obisk nekega Američana, imena se več ne spomnim, od Associated Pressa, ki ga je spremljalo nekaj vladnih odposlancev. Zastavil mi je celo vrsto vprašanj na nekaj straneh. Vprašanja so bila tako postavljena, da je bilo očitno, da vlada želi še enkrat slišati moje zahteve. Jaz sem brez odstopanja odkrito in jasno izrazil krivice, storjene Katoliški cerkvi, in stališče Cerkve v vprašanih zakona, šole, tiska, vzgoje mladine, Karitas itd. Povedal sem jim, da nimam oblasti igrati se z interesi katoliške Cerkve in

komur je do iskrenega sporazuma, temu je jasno, da se mora obrniti na Sveti sedež. Znano pa je, da komunizem ničesar tako ne sovraži kakor Sveti sedež, ta simbol moči in edinosti vseh katoličanov sveta. Zato vsi ti besni napadi na svetega očeta po vseh komunističnih državah."¹⁵

Nadškof je ostal neomajen v svojih načelih tako pred vabili kakor izsiljevanji režima. Njegova izjava: "Bolj kot v svojem življenju gledam usodo Cerkve, dražja mi je! O velika si Cerkev Božja!"¹⁶ To ne samo potrjuje, ampak odkriva neuničljivo moč njegove pripadnosti Cerkvi. Pokazal jo je tudi z naslednjimi besedami:

"Že je bila nastopila jesen 1951. leta, ko se je pričelo že šesto leto mojega bivanja v zaporu. Vsi poskusi, da bi me pridobili za sodelovanje, so se izjalovili in ni bilo nobenega upanja, da jim bom oddal prošnjo za pomilostitev. Vendar so kljub vsemu samodržci napravili še en poskus. Nekega dne je k meni spet prišel komisar. Kdor pozna strukturo komunistične partije, ta zelo dobro ve, da tam odloča samo eden – Centralni komite Komunistične partije! Vsi drugi so samo poslušni izvrševalci nalog. Zato mi ni bilo težko rešiti uganke, v čigavem imenu je komisar prišel in kaj želi s svojimi vprašanji. Po običajnih vprašanjih, kako sem, kakšna je hrana, kaj sedaj premišljuje, me je vprašal: 'Pa ne bi bilo mogoče vseeno kaj napraviti, da pride do nekega sodelovanja med državo in Cerkvijo?' Odgovoril sem mu, da sem svoje mnenje o tem že povedal in da nimam česa dodati. 'Seveda bi lahko kaj dodali,' je nadaljeval komisar: 'Kot vidite, vam je vlada uredila plače, vlada vam je zagotovila socialno zavarovanje. Tako bi Cerkev lahko prišla malo naproti.' Prvi trenutek sem bil prepričan, da je vlada storila, kar mi je povedal komisar. Ampak ko sem se spomnil, da je ves komunizem zgrajen na laži in da brez laži ne more preživeti niti enega dne, sem rekel samemu sebi: 'Pozor!' Zaradi tega sem po kratkem odmoru rekel komisarju: 'Mene te plače (tako ali tako jih noben katoliški duhovnik vsaj v naši nadškofiji nikoli ni dobil) zelo malo zanimajo. Kar zanima Katoliško cerkev, je vprašanje vzgoje mladine, je vprašanje šolstva, je vprašanje katoliškega tiska, je vprašanje Karitas, je vprašanje svobode cerkvenih redov,

je vprašanje spoštovanja katoliškega zakona in podobne stvari. To je tisto, kar nas zanima, drugo bomo že nekako. Kar se pa tiče vašega zagotovila, da ste nas socialno zavarovali (in to je bila takrat fabula), imam jaz svoje zavarovanje, ki mi ga ne more nihče vzeti, niti komunistična partija Jugoslavije ne. Jaz imam zagotovljen kvadratni meter zemlje za svoj grob in to mi je zadosti!

Komisar ni vedel, kaj naj mi odgovori. Nalogo, ki jo je dobil, je izvršil in moj odgovor je slišal. Zato se je le obrnil in odšel skozi vrata, stražar pa me je zopet zaklenil. Kdo ve, koliko tisočkrat bo še ključ zaškrtal v vratih moje celice, sem takrat pomislil. Ko pa sem se spomnil, da so gre za najvišje dobrine duše mojega naroda in da so vmes tudi interesi Katoliške cerkve, sem se zopet odločil raje umreti kakor popustiti!

In tako se je moje jetništvo nadaljevalo. Vendar je čez kakšne tri tedne k meni kar naenkrat prišel upravnik kaznilnice. Prišel je zelo resnoben in me povabil: 'Izvolite z menoj v zgradbo uprave, pomočnik ministra za notranje zadeve želi z vami o nečem govoriti.' Vzel sem svoj klobuk in odšel v zgradbo uprave. Ta nova zgradba je bila zgrajena za časa mojega bivanja v zaporu. Urejena je kraljevsko in je pravi simbol komunizma. Komunizem je pravzaprav ogromna ječa, v kateri je suženj narod, ki je doživel nesrečo, da ta strašni sistem vlada v njegovi deželi. V tej ječi obstaja oddelek, ki je kraljevsko urejen, kjer sedijo komunisti, od koder s svojim krvavim bičem vladajo nad ubogimi sužnji – celotnim narodom!

Ko sem prišel v upravo, me je upravnik odvedel v svojo sobo, kjer je na fotelju sedel pomočnik ministra in z njim še dva uslužbenca istega ministrstva.

Pomočnik je prišel nežno, previdno in resno govoriti ter mi končno naznanil, da me vlada misli izpustiti na svobodo, a pogojno. 'Po naših zakonih', je nadaljeval pomočnik ministra: 'morajo tisti, ki odidejo na pogojno svobodo, v svoj rodni kraj, torej morate vi po tem predpisu v svoj rodni kraj Krašić.' Vendar, kolikor sem slišal, ta zakon sploh ni obstajal, ampak so ga sprejeli ad hoc, da me niso izpustili v Zagreb, kjer imam stalno prebivališče. V nadaljnjem pogovoru mi

je predlagal, da bi se nastanil v dvorcu bivšega plemiča Turkovića. Tako sem uvidel, da ta zakon nima nobenega pomena, ker omenjeni dvorec sploh ne spada v župnijo Krašić, ampak v župnijo Pribić. V tem dvorcu bi bil popolnoma odrezan od ljudi, ker je dvorec povsem osamljen. Kar pa so tudi želeli, saj jim to, da bi imel stik z ljudmi, ni bilo po volji. Zaradi tega sem pomočniku ministra takoj odgovoril: 'V ta dvorec ne grem, želim v župnišče, če že moram tja, da imam pri roki cerkev in duhovnika.'

'V župnišču bivajo sestre redovnice, tako tam ne bo prostora,' je odgovoril pomočnik.

'To se zlahka uredi. Sestre redovnice, sem mu rekel, imajo v Krašiću svojo hišo, ki sem jim jo pomagal kupiti, ampak ste jo vi, komunisti, preprosto vzeli, kakor da se ne ve, čigava je. Vrnite to hišo redovnicam in jaz bom imel dovolj prostora na župnišču.' Odgovoril mi je, da se bo pozanimal, in tako smo se razšli. Naslednji dan popoldne je spet prišel in ponovno sem bil poklican v upravno stavbo. Rekel mi je, da bom šel v župnišče v Krašić in da je zadeva glede hiše sester redovnic malenkost, ki se bo hitro rešila. Da bodo hišo vrnili. Hiše do danes še niso vrnili s pričakovanjem, da bom zato storil vsaj kakšno protiuslugo.

Po tem naznanilu sem želel oditi, pa me je pomočnik ministra povabil, da se naj usedem, ker se želijo z mano pogovarjati še novinarji. Odgovoril sem mu, da ne želim imeti nobenega opravka z novinarji. Še preden sem to izgovoril, so se odprla vrata in v sobo sta stopila dva novinarja. Bilo je očitno, da ju je naročilo samo ministrstvo, da se vsaj preko časopisa nekako izвлеčejo iz težav, ker so me morali izpustiti iz zapora. Ponovno sem zavrnil pogovor, rekoč: 'Če želite z menoj govoriti kot človeka, lahko. Za časopis pa ne izjavim niti besede.' Ker namreč ne obstajajo boljši mojstri v popačenju resnice, kot so komunisti. Zato sem moral računati s tem, da bodo zopet objavili nekaj, česar nisem rekel, in bodo s tem javnost zavedli v blodnjo.

Sedel sem torej nazaj, da bi se z njimi nekaj časa pogovarjal. Postavljali so mi razna vprašanja, katerih smisel je bil, da bi se vlada, pa tudi komunistična partija opravičili. Zbrati sem moral

vse miselne moči, da jim ne bi v čem nasedel, ker so se zelo dobro pripravili na ta sestanek, s katerim so me presenetili. Ko sem se naveličal pogovarjati z njimi, sem jim odločno rekel: 'Gospodje, vam je zelo dobro znano, kaj Katoliška cerkev želi in zahteva, in tudi jaz sem to ne samo enkrat javno izpostavil in od tega ni odstopanja, dokler naše zahteve ne bodo izpolnjene. Vse drugo je brez pomena.'

Nato je eden od prisotnih dodal: 'Ali ne bi bilo mogoče doseči kakšnega sodelovanja, da bi mi izpovedovali svoj ateizem, vi pa svoja verska načela?' To je bilo zame preveč, zato sem odgovoril: 'Poslušajte, vi, komunisti! Za vas je maršal Tito idol. Kaj bi rekli, ko bi se recimo zgodil naslednji primer: nekdo od vas hvali gospoda maršala, da je to najboljši, najpametnejši, najzvestejši, najpravičnejši človek na svetu itd., drugi bi pa trdil ravno nasprotno, da je gospod maršal najslabši, najkrivičnejši, najokrutnejši človek na svetu itd. Kaj mislite, bi ta drugi, če bi mu še ostala glava na ramenih, ostal vsaj eno minuto na svobodi? Ali ga ne bi takoj zaprli, da se proti njemu sproži proces? In vi vse to razumete kot naravno. In zdaj vas še vprašam, kaj je gospod maršal v primerjavi z Bogom? Zdaj mi, prosim, povejte, ali še želite lepo pospeševati svoj ateizem, mi pa naj istočasno častimo Boga, če želimo ... Ali mislite, da Bog želi takšno stanje? Ali ni naša dolžnost, da z vsemi svojimi silami branimo čast Božjo in pravice njegove Cerkve? Ker mi to delamo in moramo delati, prihaja do spopada med nami in vami. Očitno je torej vaša predpostavka sodelovanja na tem temelju popolnoma napačna in nemogoča.'

Gospod Bog ima suvereno oblast nad vsakim človekom in vsem človeštvom in teh pravic mu nihče ne more odvzeti. Po tem takem je pospeševanje ateizma absurdna stvar in postavljati ga kot enakovreden dejavnik religiji norost.'

Ker je videl, da se ne moremo v ničemer sporazumeti, je pomočnik ministra zaključil razgovor in me pozval, naj pripravim svoje stvari, da se bomo odpravili na pot proti mojemu rojstnemu kraju. Ko sem bil pripravljen, me je pred vrati zavora že čakal avto z ministrstva. Spredaj sta sedela šofer in uradnik, za njima pa sva se

usedla jaz in delegat z notranjega ministrstva. Za nami je vozil še en avto z mojimi stvarmi in uradnikom iz kaznilniške uprave. Seveda se nismo peljali skozi Zagreb, ampak smo nekoliko pred Zagrebom zavili na neko stransko cesto proti mojemu rojstnemu kraju, kamor smo prispeli okoli devetih zvečer. Jaz sem ostal tu, oni pa so se vrnili nazaj.

Novica se je že razširila na vse strani, tako da so naslednje jutro, med tem ko sem maševal, cerkveno zakristijo že napolnili tuji novinarji.

Ker niso želeli oditi, ne da bi jim dal vsaj kratko izjavo, in ker so po drugi strani že novinarji iz Lepoglave objavili v tisku nekatere stvari, čeprav sem jim dal vedeti, da ne želim za časopis izjaviti niti besede, povrh pa so prinesli še netočno poročilo, sem privolil v kratek pogovor s tujimi novinarji in jim razložil nekatere stvari, da ne bo nobenega dvoma o stališču Cerkve in mojem stališču. Da torej nisem popustil v obrambi pravic Katoliške cerkve.

Tako se je začela moja internacija v mojem rodnem kraju, ki jo je Tito poimenoval 'popolna svoboda'.¹⁷

PREGANJANJE KREPI VERO V GOSPODA KRISTUSA

Bravec Vranekovičevega dnevnika bo v bistvu spoznal povezavo med življenjem v lepoglavskem zaporu in življenjem na "pogojni svobodi" v suženjstvu v Krašiću. Nadškof sam je 6. decembra 1951 (torej dan po premestitvi v Krašić) odgovoril na vprašanje novinarja: "Kako se zdaj počutite?" z besedami: "Tukaj je enako kakor tam (v Lepoglavi) ... Vseeno mi je, kje sem, v Lepoglavi, Krašiću ali v Zagrebu, ker kjer koli sem, tam vršim svojo dolžnost."

Svojo dolžnost pa je razložil z besedami: "Trpeti in delati za Katoliško cerkev." Tu je bistvena beseda "trpeti", in to z veseljem. To teži k spoznanju, da je trpljenje zanj bilo sistematično preganjanje.

Sam je izjavil: "Težko je opisati vse duševne bolečine človeka v komunističnem zaporu ali taborišču. To je popolnoma satanski sistem. Vse

v tem sistemu je osnovano na laži, ki je komunizem tako normalna stvar, da je omenjeno priznal celo eden njihovih funkcionarjev, ko ga je nekdo opozoril, da je s stvarjo povsem drugače: 'Imate prav, mi niti sami več ne vemo, kdaj lažemo in kdaj govorimo resnico.'

Za komunizem je vse materija. Zanj ne obstaja Bog, zanj ne obstaja duša, svobodna volja in posmrtno življenje. Zato v takšnem sistemu tudi človek ni več oseba, ampak samo številka, ki je vredna toliko, kolikor more ustvariti materialne koristi. Zato komunizem nima niti najmanjših pomislekov, da uniči življenje posameznega človeka. 'Likvidacije', to je ubiti človeka, je za njih povsem isto, kot recimo ustreliti psa, ki ti je slučajno križal pot. Kdor se s komunizmom ne strinja ali kdor se odloči nasprotovati komunizmu, ta po njihovem mišljenju nima pravice do bivanja in 'likvidacija' takšne osebe je samo zadeva odločitve tega ali onega komisarja, tako da je morebitno sodelovanje sodišča samo komedija, da se zločin umora lažje zakrije.

Ljudje so v komunističnih zaporih ali taboriščih podvrženi strašnemu in neprestanemu duševnemu pritisku, ki si ga ne more predstavljati nihče, ki ni šel skozi te njihove strahotne postopke. Nikoli ne bom pozabil, da sem moral dati šestinpetdeset prstnih odtisov, ker da jih policija potrebuje; nikoli ne bom pozabil, kako mi je pri zobozdravniku stražar gledal v usta, da mi ne bi zobozdravnik dal v usta kakšnega lističa, drugi stražar pa je za hrbtom pazil še name. Kdaj pa kdaj je bil navzoč še poseben komisar ob strani, da ne bi dal kakšnega znaka zobozdravniku; nikoli ne bom pozabil, kako so vedno, ko sem dobil nekaj hrane v dar od domačih (čeprav je bila hrana zame v kaznilnici dobra) zrezali na koščke meso, kruh in vsako tudi najmanjše pecivo in jabolka. Limone pa zgnetli, da ne bi mogoče bilo kjerkoli karkoli napisano zame; nikoli ne bom pozabil, kako so se zaporniki morali obrniti proti zidu in dati roke na hrbet, ko sem šel v kopalnico ali k zobozdravniku, da ne bi morda drug drugemu dali kakšnega znaka; nikoli ne bom pozabil groznega radijskega hrupa po zvočnikih, ki je kakšen dan tudi po šest ali več ur najedal živce zapornikom s svojimi nesmiselnimi vestmi

in glasbo in vsemogočimi drugimi neumnostmi; nikoli ne bom pozabil pogovorov ob obiskih, ko je eden od agentov zapisoval vsako besedo, drugi komisar pa je pazil name in na obiskovalca, da si ne bi niti s kakšnim znakom z očmi, nogo ali roko česa sporočila.

Vse to in še brezštevilne druge stvari so malenkosti. Ampak komunizem jih zna tako spojiti eno z drugo, da neredko ljudje zblaznijo ali celo napravijo samomor ali pa povsem klonejo in se predajo na milost in ne milost komunizmu, kot tiste ptičice, ki nimajo več moči odleteti, ker so se preveč približale strupeni kači. Ponavljam, komunizem je najbolj satanski sistem in nikoli ne bi zdržal toliko let borbe z njim, če me ne bi podpirala molitev toliko dobrih duš ali bolje rečeno vse Cerkve, ki svojih otrok ne zapusti v problemih. Joj svetu, če bi Katoliška cerkev klonila in pokleknila pred krvavim komunizmom. Življenje na zemlji ne bi imelo več nobenega smisla. To bi bil živi pekel že na tem svetu! Kadar naivni ljudje z Zahoda pridejo v našo državo ali kakšno drugo, kjer vlada komunizem, in si ogledajo nekaj Potemkinovih vasi pod vodstvom članov komunistične partije ter potem pišejo pohvalne članke o Titovi Jugoslaviji ali kašni drugi komunistični državi, je edini odgovor na njihovo pisanje lahko samo: ali so slepi ali pa nori!"¹⁸

Nadškofovi opisi lastnega zaporniškega izkustva se povsem skladajo z izkustvi vseh Kristusovih pričevalcev. Njegovo izkustvo se sklada z besedami sv. Ciprijana, škofa in mučenca iz 3. stoletja: "Nihče naj torej ne misli na smrt, ampak raje na nesmrtnost; naj ne misli na minljive stvari, ampak na večno slavo, kakor je pisano: 'Dragocena je v očeh Gospodovih smrt njegovih zvestih' (Ps 116, 15); in na drugem mestu: 'Moja daritev Bogu je potrta duha, potrtega in pobitega srca, o Bog, ne preziraj.' (Ps 51, 19.) / .../ Ko torej pričakujete, da boste sodili in kraljevali z našim Gospodom Kristusom, se morate radovati in v prihajajočem veselju prezirati trenutne bolečine, vedoč, da je od začetka sveta odločeno, da bo pravičnost trpela v borbi s krivičnostjo sveta."¹⁹

Zdaj ne želimo razpravljati o nadškofovem psihičnem trpljenju, ampak o posledicah

programskega pregona komunistične ideologije, kakor ga je osmislił eden od njegovih začetnikov Vladimir Ilič Lenin, ko je naročil likvidacijo ljudi, ki se niso mogli strinjati z rdečim terorjem: "1) Obesite (tako da ljudje to vidijo) najmanj 100 kulakov, bogatašev, znanih krvosov; 2) objaviti njihova imena; 3) dokopati se do vsega njihovega žita; 4) identificirati talce, kot smo to naročili z včerajšnjim brzojavom. Naredite to tako, da bodo v okolici sto milj ljudje to videli, strepetali, vedeli in sami sebi rekli: ubijajo in nadaljevali bodo z ubijanjem kulakov, žejni krvi. Pošljite mi brzojav, da ste prejeli in izvršili te instrukcije. Vaš Lenin.

P.S.: Najdite najokrutnejše ljudi."²⁰

Ob teh strahotah so boljševistični voditelji v avgustu 1918 vpeljali novo obliko nasilja: koncentracijska taborišča. "9. avgusta 1918 je Lenin poslal telegram izvršnemu komiteju province Penza, naj zaprejo 'kulake, duhovnike, člane bele garde in druge sumljive elemente v koncentracijsko taborišče'."²¹

V svojem protiverskem nazoru, prežetim s silnim sovraštvom, je Lenin v pismu 19. marca 1922 članom političnega biroja pokazal na vso bedo in sebičnost komunistične strategije; dobesedno je napisal: "Imamo 99 % možnosti, da usmrtime sovražnika z udarcem v glavo in zagotovimo položaj zase in samo zase v desetletjih, ki prihajajo. Z vsemi temi lačnimi ljudmi, ki se hranijo s človeškim mesom, zdaj, ko so poti prekrite s stotinami, tisoči trupel, zdaj, samo zdaj moremo (in to pomeni moramo) zapleniti premoženje Cerkve s silovito in neusmiljeno močjo."²²

Ta načrti "udarec v glavo" Kristusovih vernikov je povzročil brezštevilne žrtve. Tajna policijska poročila beležijo, da je bilo samo v Rusiji ubitih 2691 duhovnikov, 1962 redovnikov in 3447 redovnic.²³

V to skupino preganjanih zaradi Kristusa v imenu brezboštva se uvršča tudi nadškof Stepinac. Sam je v razmišljanjih o svoji obsodbi in prestajanju kazni našel kristološko definicijo svojega stanja in obstoja: "Koliko nepravilnih sodb je padlo skozi stoletja na Jezusa v sojenjih njegovim služabnikom! ...

Če torej ljudje nepravilno sodijo o tebi, in če bi se zgodilo, da bi te celo sodišče obsodilo zardi tvoje vere v Kristusa, se raduj in veseli, ker Jezus trpi v tebi! ... Ko pa se trpi z Jezusom, je vse preprosto."²⁴

Vranekovičev dnevnik je priča takšnega Stepinčevega prepričanja in njegove žive, trdne, celovite in neupogljive vere. Izpovedovanja katoliških resnic, svetosti Katoliške cerkve in zavzemanja za človekove pravice. Sam je v znamenitem pismu sodišču v Osijek zapisal naslednje: "Jaz sem katoliški škof že šestindvajset let. Nikoli se nisem pregrešil čez državo kot tako, niti zdajšnjo niti bivšo. Vendar tudi nisem nikoli štel kot državo kakršne koli politične stranke, pa najsi bo to KPJ, SZS, HSSS ali katera druga.

Če se torej borim proti njeni ideologiji, za katero sem prepričan, da je popolnoma napačna, ali je to borba proti državi? Če KPJ lahko z ognjem in mečem že petnajst let preganja Katoliško cerkev, odvrča ljudi od obiskovanja cerkve, krščevanja otrok, pošiljanja otrok k verouku in odvrča od sklepanja zakona v cerkvi, če uničuje katoliške zavode in šole, tiskarne in tisk, imetje in počne še brezštevilna druga nasilja, kako se more meni, prosim, šteti za zločin, če dvigam svoj glas za obrambo katoliških svetinj? Ali sem se s tem pregrešil zoper konvencijo o človekovih pravicah Združenih narodov ali pa se je tukaj kdo drug pregrešil zoper to konvencijo, ko mene želijo po tolikih krvavih krivicah in nasilju mučiti z raznimi vprašanji o stvareh, za katere nikoli ne bom priznal nobene krivde. Mar vam ni dovolj, da so nekateri vaši prvaki javno priznali prof. Meštroviću, da niso imeli nobene podlage za proces proti meni? Vendar ste proces vseeno izpeljali in njegove posledice praktično pomenijo mojo smrt, kot sem že razložil."²⁵

Ob tem so Vranekovičevi natančni zapiski o nadškofovem odpuščanju njegovim preganjalcem in preganjalcem Cerkve verodostojno pričevanje in ogledalo nadškofove duše. Bil je pripravljen umreti nasilne smrti in velikodušno odpustiti. Izmed številnih pisem, ki jih je nadškof in kardinal Stepinac poslal iz krašičkega suženjstva, navedimo njegovo

pripravljenost odpuščati prav iz že navajanega pisma sodišču v Osjek. Upravičeno pa je tudi pokazati, kako ga je diktatorski režim želel zaplesti v nove sodne zaplete le zaradi tega, ker je bilo takrat do njegove popolne svobode še samo leto in pol. Napisal je:

*"To je nov napad na napol mrtvega človeka. Če organi ljudske oblasti mislijo, da prepočasi umiram, naj ukažejo mojo fizično likvidacijo, kot so ukazali mojo pravno likvidacijo pred petnajstimi leti. Sveti Ciprijan je ob takšni priložnosti dal 25 zlatnikov rablju, ki mu je odsekal glavo. Jaz jih nimam, lahko pa molim za tistega, ki bi to morda izvršil, da mu Bog oprosti in podeli večno življenje, kakor naj ga bo tudi meni v miru prejeti. Ko ste me s svojim nečloveškim ravnanjem proti meni po tej dolgi vrsti let izzvali, da spregovorim, naj se mi ne zameri, ker tudi Latinci učijo: Sunt certi denique fines! Še naprej lahko moji mučitelji po vašem naročilu onemogočajo moje življenje. Vendar jaz poznam svojo dolžnost in ob pomoči Božje milosti jo bom vršil do konca: do konca brez kančka sovraštva in maščevanja do kogar koli in brez strahu pred komer koli."*²⁶

Župnik Vraneković je v opisu in prikazu Stepinčevega duhovništva in žrtvovanja ne samo kronist, ampak avtentična priča.

Njemu dolgujemo, da bl. Stepinca poznamo tudi kot vizionarja prihodnosti. Bil je priča krščanskih korenin Evrope in prerok njene edinosti. Vendar ne izključno v gospodarskem napredku in ideologiji, ki sta porušila resnične vrednote in dobrobiti človeštva. 26. aprila 1957 je izjavil: "Zanimivo je, da so se v teh dneh sestali v Italiji predstavniki krščanskih demokratov iz Evrope. Namen sestanka je nedvomno, da čim več in čim složneje delajo za zedinjeno Evropo. To bi bila rešitev za Evropo in rešitev krščanske kulture, ker v takšni zedinjeni Evropi ne bi bilo prostora za komunizem. Gotovo se tudi sveti oče vesli tega sestanka. Sprejel bo njegove udeležence. Ni pomembno, ali bom jaz doživel to zedinjenje. Vi ga gotovo boste, če se vam kaj ne pripeti. Molim za to in vsi bi morali moliti za ta dober namen. Upam, da se bo nekega dne tudi naš narod znašel v sklopu zedinjene Evrope."

PREMESTITEV V UPANJU NA SKORAJŠNJO SMRT

V dnevnških zapisih župnika Vranekovića se srečujemo z njegovo željo, da bi čim bolj skladno z resnico prikazal nadškofove sodbe, psihično stanje in krščansko vrednotenje življenja. Nadškofove notranje občutke, ko je živel v tako imenovani "pogojni svobodi", ko so mu svobodo na silo odvzeli in omejili gibanje, je mogoče iz dnevnika zaznati iz njegovih vzdihov: "Če bi bil na svobodi, bi bil zdrav!"

Prepričan je namreč bil, da razne bolezni pospešujejo njegovo smrt. Niti pomislil ni, na kakšen zvit način se je sovražnik odločil pokončati svojo žrtev, čeprav so zdravniki o zastrupitvi v Lepoglavi govorili pred njim.

To je izpričal 7. julija 1953 nizozemski novinar A. den Doobard, ki je nadškofu prenesel izjavo Miha Marinka: "Da, najdlje do pomladi in potem bo izginil – umrl" in "da se tudi ostali ministri tega veselijo". Nadškof je na to odgovoril evangeljsko: "Pozabljajo, da Gospod Bog upravlja s človeškimi življenji in ne gospodje ministri. Konec koncev pa, tudi če umrem, z menoj ne umre Katoliška cerkev! Ona bo živela naprej in vedno bolj cvetela."

Soočen s takšnimi izzivanji je nadškof nezavedno ponavljal kolateralne misli o svobodi in zdravju. V omenjenem pismu, ki ga je 2. decembra 1959 poslal sodišču v Osijek, je zapisal: "K temu je prišla še bolezen prostate že pred petimi leti. Ob vseh zdravilih, ki jih pogosto jemljem, me bolečine redko popolnoma zapustijo. Ne želim niti omenjati smrtonosne bolezni izpred leta ali dveh, ko so dnevni časopisi že razglasili mojo gotovo smrt. Prav tako ne želim omenjati kakršnih koli drugih problemov, kot je npr. bronhialni katar, ki me muči že več let, in zato je prof. Šercer zaprosil, da se mi dovoli letovanje na morju, a je bilo zavrnjeno (...). Moje težko stanje najboljše poznajo kraški župnik in sestre redovnice, ki pogosto izgubijo cele dneve, da mi strežejo ob bolniški postelji. Zaradi bolezni pa moram pogosto izpustiti tudi darovanje svete maše tako med tednom kakor v nedeljo. Vsak

dan pol dneva ležim na divanu, tako da imam vzdignjene noge, da se kri, zaradi katere mi noge zatekajo, vrne nazaj.

Vem, rekli boste: "Kaj te ne vidi naša milica, da se pogosto sprehajaš po dvorišču, greš v cerkev, govoriš z otroci itd." Res je, grem v cerkev, če mi je le mogoče (a pogosto mi ni), da izpolnim svojo dolžnost, kakor morem, vsaj tukaj in ljudem povem nekaj ohrabrujočih besed in nauk in da pomagam kraškiškemu župniku, ker mu nihče iz sosedstva, niti en duhovnik, ne sme priti na pomoč, kakor je od pamtiveka bil običaj. Sprehajam se po dvorišču ali bolje, vlečem se, kolikor se morem, s pomočjo palice, da se nekoliko nadiham svežega zraka po priporočilu zdravnika, da naj čim več hodim na sprehod. Rekel sem že, da mi je nemogoče iti na sprehod (že več kakor leto), vendar ne z izrecno prepovedjo, ampak glede na praktično ravnanje milice, ker mi miličnik sledi na vsakem koraku. Če bi potem zaradi prostate, kar je razumljivo, moral na stran, mi sram ne dopušča, da bi to storil pred miličnikom.

Vem, da je prof. Riesner to povedal g. Krajačiču²⁷ v nekem pogovoru (brez moje pobude) in da mu je on odgovoril: 'Pa to je norost!' On za to ve ali ne ve, ampak od takrat imam še bolj poostreno spremstvo, če bi slučajno kam šel. Če torej zdaj večkrat na dan grem pred hišo ali na dvorišče, grem z muko, da se lahko hitro vrnem zaradi bolezni na prostati.²⁸

Prav zdravljenje prostate pa je bila napačna diagnoza, ker je nadškof pravzaprav trpel neznosne bolečine zaradi kamna v mehurju, ki je bil odkrit pri obdukciji v noči z 10. na 11. februar 1960.²⁹

Bistveno za razumevanje bolezni in vzroka smrti bl. Stepinca je dejstvo, da je sodna medicina rimske univerze "La Sapienza" našla v kosteh nadškofa Stepinca toksične substance kroma, svinca, kadmija in arzena.

NEODVISNA DUHOVNIŠKA ZDRUŽENJA

Ko režim ni uspel zlomiti nadškofa Stepinca, ki mu je večina škofov, duhovnikov in vernikov ostala zvesta, je začel

novi ofenzivi z ustanavljanjem neodvisnih duhovniških združenj. Šlo je predvsem za to, da se ustvari nezaupanje med duhovniki, da se duhovnike loči od škofov in nazadnje še od Rima. Vranekovičev dnevnik vsebuje mnogo tozadevnih dejstev. Kdaj pa kdaj se celo zdi, da je edina nadškofova skrb v priporu varovanje notranje cerkvene edinosti in povezanosti s Svetim sedežem, brez katerega bi po njegovih besedah bili: "Suha veja – propadli!"³⁰

Tito je v pogovoru s predstavniki duhovščine zagrebške nadškofije 2. junija 1945 želel izposlovati ustanovitev narodne Cerkve. In sicer je izjavil: "Naša Cerkev mora biti narodna, da se čim bolj prilagodi narodu (...). Jaz si želim, da bo to osnovno vprašanje, to je vprašanje, ki bi ga mi želeli rešiti (...). Mi želimo ustvariti veliko skupnost južnih Slovanov, v kateri bodo tudi pravoslavni in katoličani, za katere je potrebno, da so čvrsto povezani z vsemi ostalimi Slovani. V tej skupnosti bo pravoslavni skoraj več kakor katoličani, zato bo vprašanje odnosa med Pravoslavno cerkvijo in Katoliško cerkvijo potrebno prav tako postaviti v skladnost z veliko idejo zbližanja in ožjega sodelovanja slovanskih narodov."³¹ Tito je cilj na ustanovitev drugačne cerkvene organizacije v Jugoslaviji.

Ker, kaj naj bi za Tita bilo temeljno vprašanje v urejanju odnosa s Katoliško cerkvijo? Težko bi na to vprašanje odgovorili, da mu je šlo za zedinjenje krščanskih Cerkva v enakopravnosti, ko pa vemo, da je brezbožni diktator vsako obliko religioznosti imel za "opij ljudstva", "versko zaostalost", proti kateri se je potrebno boriti. Zato je nadškofu Stepincu 4. junija 1945, ko je govoril s Titom, prišlo na misel: "Ali bi takšna Cerkev lahko bila Kristusova Cerkev?"

Resnično namero komunistov nam predstavi dokument iz arhiva KGB-ja v Moskvi, ki priča o namenu, da bi se vse krajevne Cerkve, ki so bile na področju delovanja Rdeče armade, podredile jurisdikciji moskovskega patriarhata.

Zaradi tega je bila ustanovitev duhovniških združenj v Jugoslaviji začetek ustvarjanja narodne Cerkve, ločene od Rima! To je s

preroškim uvidom uvidel bl. Stepinac! Uvidel in razumel ter z žrtvovanjem lastnega življenja onemogočil.

Enake načrte kakor v Jugoslaviji so izvajali tudi komunistični režimi v drugih vzhodnoevropskih državah. Pod budnim očesom ruskih svetovalcev so bili zaprti katoliški primasi in nadškofi: Wyszyński v Varšavi, Mindszenty v Budimpešti, Beran v Pragi, Slipyj v Lvivu, in ustanovljena duhovniška neodvisna združenja ter onemogočeno delovanje Katoliške cerkve v teh državah.

Tako so se v deželah za "železno zaveso", tj. pod komunizmom, pod stražo Stalinove Rdeče armade nakopičili pregoni Cerkve. Na Poljskem "je pod vse strožjim nadzorom od 1948. Bila je [Katoliška cerkev, op. J.B.] predmet neprestanih napadov. Leta 1950 so se začele aretacije škofov. Septembra 1953 je bil proces proti škofu Kaczmarku (obsojen je bil na 12 let zapor) in aretacija primasa Poljske, kardinala Wyszyńskiego.³² Skupaj pa je bilo več kakor 100 škofov zaprtih po zaporih."³³

Na Madžarskem so komunisti želeli obračunati s Cerkvijo tako, da so najprej zaprli kardinala Józsefa Mindszentyja.³⁴ Komunisti so ga pod obtožbo "veleizdaje naroda" 26. decembra 1948 aretirali. V zaporu so ga topli, zastrupljali s hrano in poniževali do te stopnje, da so golemu naročili hoditi po vseh štirih³⁵ in ga obsodili "na dosmrtni zapor 5. februarja 1949; s pomočjo svojih "pomagačev" naj bi pripravljali "zaroto proti republiki", se ukvarjal z "vohunstvom" itn. – vse to seveda v korist "imperialističnih sil", in to na prvem mestu za ZDA."³⁶

V Čehoslovaški se je obračun s Katoliško cerkvijo osredotočil na pregon mons. Josipa Berana, praškega nadškofa, in številnih duhovnikov zvestih Rimu. Nacisti so Berana zaradi apostolske gorečnosti v juniju 1942 zaprli v taborišče Terezín, potem pa v Dachau. Komunisti so ga aretirali junija 1949. Bil je v hišnem priporu in zaprt v umobolnico. Septembra 1949 je bilo aretiranih nekaj desetnikov vikarjev, ki so protestirali proti zakonu o Cerkvah. 31. marca 1950 se je v Pragi začel

montiran sodni proces proti visokim dostojanstvenikom katoliških redov, "obtoženim vohunjenja v korist Vatikana in tujih sil, skrivanja orožja in pripravljanja državnega udara."³⁷

Tako so komunisti v vzhodni Evropi najhujše preganjali Katoliško cerkev in njene predstavnike po preverjeni metodi: "Udari pastirja, da se bodo ovce razkropile" (Zah 13,7). Spomnimo, da je kmalu po tistem, ko je papež Pij XII. 12. januarja 1953 nadškofa Stepinca imenoval za kardinala, policija pričela stražiti pred župniščem in je režim prepovedal obiskovati blaženega Alojzija, tako v župnišču kakor v cerkvi.

Od takrat naprej so najzvestejši duhovniki skrivaj in z nemajhnimi težavami in pogostimi kaznimi iskali načine, da obiščejo svojega nadpastirja. Mnogi verniki, redovnice in redovniki so se preoblekli v narodno nošo kraške župnije, da so mogli z ljudmi v cerkev k sv. mašam in pobožnostim ter so tako lahko vsaj videli svojega duhovnega pastirja in učitelja.

Vse mine, slava svetnikov ostane!

Prevedel: Andrej Lažeta

VIR:

Bateljja, Juraj. Spremná beseda v: Dnevnik – Život u Krašiću zasuznjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca; Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca; Zagreb 2011, str. 7-34.

1. Dnevnik – Življenje v Krašiću zasuznjenega nadškofa in kardinala Alojzija Stepinca.
2. VRANEKOVIĆ, Josip (Mala Rakovica/Samobor, 16.III.1921. - Krašić, 26.VII.1964.); v duhovnika ga je posvetil nadškof Stepinac 15. julija 1945. Najprej je bil imenovan za upravitelja župnije Noršić Selo, zatem pa za kaplana v Dekanovcu in kasneje v Nedelišču. Od 1950 je bil upravitelj in od 1954 župnik v župniji Krašić. Umrli je zaradi raka, kakor tudi oba njegova naslednika: prečastiti Dragutin Bacinger in prečastiti Franjo Nežić. Bil je opora zaprtega kardinala. Udba ga je izsiljevala, mu grozila, mu sledila "na vsakem koraku", mu nalagala neznosne in nepoštenne davke in zaplenjala vse, kar se je našlo v župnišču. Dvakrat so nanj streljali z namenom, da se ga ubije, in so ga za las zgrešili; pozabljal je nase, da bi olajšal življenje zaprtemu in ponižanemu nadškofu. Kardinalove izjave in dogodke, ki jih je zapisal v petih zvezkih na 1086-ih straneh, so ob kardinalovih pismih

- iz suženjstva najzvestejše priče svetništva in mučeništva blaženega Alojzija Stepinca.
3. O dnevniku so pod teološkim vidikom kritično spregovorili teologi in zgodovinarji, posebej frančiškan p. Atanazije Matanić in jezuit p. Tomaž Špidlik.
 4. Batelja, Juraj. *Spremna beseda v: Dnevnik – Život u Krašiću zaslužjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca; Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca*; Zagreb 2011; str. 32-33.
 5. Prav tam, str. 33-34.
 6. Nekateri moji spomini iz borbe s komunizmom.
 7. CP, sv. LVI., str. 659.-664.
 8. VRANEKOVIĆ, Josip (Mala Rakovica/Samobor, 16.III.1921.-Krašić, 26.VII.1964.); v duhovnika ga je posvetil nadškof Stepinac 15. julija 1945. Najprej je bil imenovan za upravitelja župnije Noršić Selo. Zatem pa za kaplana v Dekanovcu in kasneje v Nedelišču. Od 1950 je bil upravitelj in od 1954 župnik v župniji Krašić. Umrl je zaradi raka, kakor tudi oba njegova naslednika: prečastiti Dragutin Bacinger in prečastiti Franjo Nežić. Bil je opora zaprtega kardinala. Udba ga je izsiljevala, mu grozila, mu sledila "na vsakem koraku", mu nalagala neznosne in nepoštenе davke in zaplenjevala vse, kar se je našlo v župnišču. Dvakrat so nanj streljali z namenom, da se ga ubije in so ga za las zgrešili; pozabljal je nase, da bi olajšal življenje zaprtemu in ponižanemu nadškofu. Kardinalove izjave in dogodki, ki jih je zapisal v petih zvezkih na 1086 straneh, so ob kardinalovih pismih iz suženjstva, najzvestejše priče svetništva in mučeništva blaženega Alojzija Stepinca.
 9. *Pismo sudištu u Osijeku*. – Organu Narodne Vlasti, koji ima da me posluša prema pozivu Okružnog Suda za Osijek Broj Kio 280/59 od 1. XII. 1959. ALOJZIJE VIKTOR STEPINAC, *Pisma iz sužanjstva (1951-1960) (uvod, bilješke i predmetno kazalo: Batelja, J.)*, Zagreb, 1998, str. 351-352.
 10. Nekateri moji spomini iz borbe s komunizmom v okoliščinah sojenja, posebno po napadu na Cerkev, ki je sledil objavi pastirskega pisma vernikom in duhovščini 20. septembra 1945.
 11. Alojzije Stepinac, *Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom*, v: Batelja, J., *Blaženi Alojzije Stepinac – svedok Evandjelja* Ljubavi, Zagreb, 2010, Knjiga III. dok. 595, str. 597.
 12. Deklaracija o obsodbi političnega procesa in obsodbe kardinala dr. Alojzija Stepinca.
 13. *Narodne novine*, št. 9/1992, Zagreb, 21. februar 1992: *Deklaracija o osudi političkog procesa i presude kardinalu dr. Alojziju Stepincu*. Cerkveni razkol na Hrvaškem, ki so ga od bl. Alojzija Stepinca zahtevali komunistični samodržci, bi ob Stepinčevi uklonitvi njihovim zahtevam zlahka uresničili ne le na Hrvaškem, pač pa v vsej Jugoslaviji. (Op. Prevajalca.)
 14. Alojzij Stepinac, *Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom*, v: Batelja, J., *Blaženi Alojzije Stepinac – svedok Evandjelja* Ljubavi, Zagreb, 2010, Knjiga III. dok. 595, str. 595 - 614.
 15. Prav tam; str. 609.
 16. Po zapiskih župnika Josipa Vranekovića je nadškof Stepinac to izgovoril 24. novembra 1959.
 17. *Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom*, str. 609-613.
 18. Prav tam, str. 613 -614.
 19. Sv. Ciprijan, Pismo 6, 1-2, CSEL, zv. 3. str. 480-482; navedeno po Edith Stein – *mistica e martire...*, str. 233.
 20. WERTH, Nicholas, "Država protiv svog naroda, o nasilju, represijama i teror u Sovjetskom Savezu", COURTOIS, S., WERTH, N., PANNE', J.-L., PACZKOWSKI, A., BARTOSEK, K., MARGOLIN, J.-L., *Il libro nero del comunismo. Crimini, terore, repressione*, Arlando Mondadori Editore S.p.A., Milano, 1998, str. 68.
 21. Nicolas Werth navaja besedilo Vladimirja Iljiča Lenina, prim. *Il libro nero del comunismo*, str. 69.
 22. Prav tam, str. 116-117.
 23. Prav tam, 117.
 24. *Katehetske propovijedi*, I. del. izdal Nadbiskupski duhovni stol, Zagreb, 1956 v: CP, zv. XXVII. str. 186.
 25. *Pismo sudištu u Osijek*; str. 352-353.
 26. CP, sv.CXI., str. 3885-3886.
 27. Ivan Krajačić je bil minister za notranje zadeve Ljudske republike Hrvaške v Titovi Jugoslaviji.
 28. *Pismo sudištu u Osijek*; str. 352.
 29. Zapisnik 10.II.1960., sestavljen v *prosekturi* Zavoda za sodno medicino in kriminalistiko v Zagrebu, CP, zv. LXII. str. 301.: "V mehuru se nahaja ovalni konkretni velikosti slive, ploščate oblike gladke oblike."
 30. To kardinalovo misel je župnik Vraneković zapisal 10. 7. 1954.
 31. Beningar, A., *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, Zagreb, 1993. (V nadaljevanju BENINGAR), str. 463-464.
 32. WYSZYŃSKI, Stefan (3.VIII.1901-28.V.1981); za škofa v Lublinu imenovan 4.III.1946. Že 16. XI.1948 pa ga je Pij XII. imenoval za nadškofa v Varšavi in Gnieznu ter za primasa Poljske. Bil je neustrašen oznanjevalec evangelija in branitelj Cerkve pred napadom brezbožnega komunizma. Pogosto je bil zaprt in onemogočen pri opravljanju škofovske službe, ostal je pokončen in zvest. Pij XII. ga je skupaj z nadškofom Stepincem 12. januarja 1953 imenoval v kardinalski zbor. V teku je postopek za njegovo beatifikacijo in kanonizacijo.
 33. COURTOIS, S., WERTH, N., PANNE', J.-L., PACZKOWSKI, A., BARTOSEK, K., MARGOLIN, J.-L., *Il libro nero del comunismo. Crimini, terore, repressione*, Arlando Mondadori Editore S.p.A., Milano, 1998, str. 396.
 34. MINDSZENTY (PEHM), József (Csehimindszent, 29.III.1892-Dunaj 6.V.1975). Pij XII. ga je 4. marca 1944 imenoval za škofa v Veszprému, 16. septembra 1945 pa za nadškofa Esztergoma in primasa Madžarske; isti papež ga je imenoval v zbor kardinalov 21. februarja 1946. Komunistična oblast ga je obsodila na montiranem procesu 8. februarja 1949 na dosmrtni zapor. Po narodni vstaji 30. oktobra 1956 je bil izpuščen na svobodo (4. novembra). Ko so sovjetske enote zadušile narodne proteste, je kardinal Mindszenty našel zatočišče na veleposlaništvu Združenih držav Amerike v Budimpešti. Na poziv Pavla VI. je prišel v Rim 28. septembra 1971. Od 23. oktobra 1971 pa je živel na Dunaju, kot gost kardinala Königa, pri katerem je tudi umrl. Sveti sedež je 15. junija 1993 dal pristanek (nihil obstat) za postopek za njegovo beatifikacijo in kanonizacijo.
 35. Prim. MYNDZSENTY, J., *Memorie*, izd. Rusconi (prevedel B. Marengo), Milano, 1975 str. 202.
 36. *Il libro nero del comunismo*, str. 424.
 37. Prav tam, str 425.